

VÁLTOZATOK EGY TÉMÁRA

DANILO KIŠ: *Peščanik*.

Prosveta, Belgrád, 1972.

Régi, kedves ismerőssel, sőt ismerősökkel találkozunk Danilo Kiš legújabb, *Peščanik* c. regényében, amely az idén elnyerte egyik leg-rangosabb irodalmi díjunkt, a NIN-díjat. Akik emlékeznek még a *Kert*, *hamu* Eduard Samjára és amennyire polgárian hétköznapi, épp annyira különös és varázslatos világára, azok most az E. S. iniciálé mögé bújtatott regényalakban, a *Peščanik* főhősében s a vele és körülötte élő figurákban régi ismerőst, régi ismerősöket üdvözölhetnek.

De mindjárt meg kell mondani, hogy a *Kert*, *hamuhoz* képest egészen új habitusban. A *Peščanik* nem folytatása elődének, hanem új és eredeti regény nemcsak a szerző opusában, hanem — egyik méltatója szerint — a jugoszláv irodalomban is. Azonosak a világ, a légtér, amelyet fest, mintha a szerző ki akarná írni magából a témát, de ahogyan megírja, az egészen más. Rendhagyó regénnyel állunk szemben, olyan regénnyel, mely szerkesztésmódjával, anyagkifejtésével és elrendezésével szakít a hagyományos megoldásokkal, és új utakat tör.

A második világháború idejében játszódik a cselekmény fő vonulata (amellett, hogy számtalan emlékkép felidézésével a század elejéig nyúl vissza) és — akárcsak a *Kert*, *hamuban* — a mi közép-európai tájainkon, Újvidék — Budapest — Kerkabarás — Kotor négyszögében. A család története ezáltal háttérbe szorul, s ehelyett magának S. E.-nek az alakja tárul elénk, az ő történetét olvashatjuk, az ő hányattatásairól, harcáról, tépelődéseiről értesülünk egy kegyetlen kor örlő malomkövei között, amikor kénytelen több fronton megvívni harcait: az őt és népét üldöző társadalmi renddel, ellenséges indulatú családjával és végül saját tudathasadásos énjével. Hogy elveszti-e ezt a harcot?

Azt csak sejteni lehet. Mindenesetre egyetlen tragikus vagy pátoszos felhang nem hallatszik a regényben, minden olyan egyszerű — s egyúttal sokszínű —, mint maga az élet. Gazdagon árnyalt élmény- és gondolatanyag, vérbő, helyenként szinte tobzó stílus jellemzi még a könyvet.

Rendkívül frissen és eredetien hat a regény szerkesztésmódja és anyagkifejtése, amire már utaltunk. Kiš nem elbeszéli, hanem rekonstruálja az eseményeket egy képzelt vizsgálati eljárás formájában, ezenkívül a hagyományos regény alkotóelemeit, mint amilyen a párbeszéd, a leírás, a reflexiók, nem a megszokott, többé-kevésbé arányos elrendezésben látjuk, hanem mintegy önálló fejezetekbe csoportosítva, tiszta képlet formájában. Ilyenek például — sorrendben — a *Vizsgálati eljárás* és a *Tanúkihallgatás*, az *Útirajzok* és az *Egy órált feljegyzései* fejezetei. Ezzel kapcsolatban valahogy önként kínálkozik az a megállapítás, hogy egy részeire bontott klasszikus regény képletével állunk szemben, amely az olvasó tudatában akkor áll össze tökéletes és megnyugtató szintézissé, amikor már elolvasta és becsukta a könyvet. Sajátos regényépítési mód ez, s különös feszültséget kelt az olvasóban, amely csak akkor oldódik fel, amikor elolvassa a mindent megmagyarázó és helyére tevő utolsó fejezetet, amely elbeszéli a főhős néhány hetének történetét, vagyis a regény foglatát. Ekkor derült fény sok-sok finom, rejtett összefüggésre, célzásra, egy-egy gondolat igazi mélységére, s ezért kell itt megállapítani azt is — egyáltalán nem frázisként —, hogy olyan könyv ez, amelyet érdemes többször újraolvasni.

Danilo Kiš legújabb regénye *Fővenyóra* címmel hamarosan magyarul is megjelenik az újvidéki Forum kiadásában.

BORBÉLY JÁNOS